

RELIGIONSVIDENSKAB OG/ELLER TEOLOGI: HVAD – OG FOR HVEM?

ANNE VIG SKOVEN

Religionsvidenskab og/eller teologi

Jeg er på Thomas Hoffmans afbud blevet bedt om at holde et indlæg med titlen ”Religionsvidenskab og/eller teologi: Hvad – og for hvem?”. Årsagen til, at jeg er blevet spurgt er, at jeg har været ansat som ekstern lektor på både religionsvidenskab og teologi. Jeg har tilrettelagt det sådan, at mit indlæg vil falde i to dele: først spørgsmålet ”religionsvidenskab og/eller teologi” og siden ”for hvem og hvad”.

Jeg har brugt en del tid på at drive eksegese på overskriften for dette indlæg. Hvad betyder ”religionsvidenskab og/eller teologi”? Er det et spørgsmål om de to universitetsfag og deres potentielle sameksistensmuligheder/konflikter? Eller skal det forstås mere snævert, indenfor de respektive fag?

”Eller”

Givet den meget forskellige situation i København og Århus, er det i første omgang nærliggende at se på, hvad fagenes situering betyder for forholdet mellem de to fag. Jeg vil derfor begynde med en rapport fra den københavnske situation, hvor den geografiske afstand mellem de to fag ofte medfører, at diskussioner udfolder sig i pressen. Som det vil komme til at stå klart, er der her ikke tale om et ”og/eller”, men alene et ”eller”. Dette ”eller” kan, som vi skal se, begrundes både teologisk og religionsvidenskabeligt.

Et konkret eksempel: Der udspillede sig i sommeren 2006 en polemik, affødt af et interview i Universitetsavisen med dekanen for Det teologiske Fakultet i København, Steffen Kjeldgaard-Petersen. Adspurgt om forskellen mellem teologi og religionsvidenskab udtaler han, at de teologiske discipliner tilsammen udgør en

...helhed, som er kristendommen i dens historie og overlevering og spørgsmålet om dens mulige sandhed. Den forpligtelse vil du jo aldrig finde på et religionsvidenskabeligt institut (Universitetsavisen nr. 8, d. 26/5-2006) .

I samme interview siger han videre:

Det er mit indtryk at de på religionsvidenskab nærmest opfatter religion som en fejludvikling der burde være overstået i moderne oplyste tider, og som man derfor hurtigst mulig må lægge bag sig som alt andet end fornuftige forklaringer (op. cit.)

Dekanens udtalelser om forskellen mellem religionsvidenskab og teologi falder i slutningen af et længere interview i Universitetsavisen, der egentlig handler om Det teologiske Fakultets udflytning til KUA. På Religionsvidenskab har man tydeligvis læst interviewet til ende, for i det følgende nummer svarer lektor Mikael Rothstein, at selvom religion for ham personligt er en overflødig størrelse, så betragter man immervæk i hans fag religion som noget, der er kommet for at blive. På religionsvidenskab undrer man sig over, hvad der i grunden skaber religion, man analyserer religionens udvikling og konsekvenser, men man stiller ikke spørgsmålet om den enkelte religions eventuelle sandhed. Det giver jo sig selv, at alle religioner i et komparativt perspektiv jo er lige interessante. Religionsvidenskab er ikke en videnskab om Gud, men en analytisk videnskab om mennesker og samfund. Mikael Rothstein slutter således:

Jeg er glad for Steffen Kjeldgaard-Petersens klare tale i dette spørgsmål. Hans position understreger således den afstand der også efter min mening bør være mellem den religionsproducerende teologi og den analytiske, akademiske religionsvidenskab (Universitetsavisen 9/6-2006) .

Religionssociolog og studieleder ved TORS Morten Warmind skærper tonen i en artikel i Information lidt længere henne på sommeren.

Det er min faglige holdning, at teologi og religionsfaget ligger så langt fra hinanden, at de ikke bør være knyttet sammen. Man risikerer en sammenblanding af forskning og objekt. Vi studerer teologer, vi synes, de er et spændende studieobjekt. Lige som en guru eller en offerpræst fra det gamle Rom ville være det. ("Hører religionsfaget hjemme på teologi?", Information 25/7 2007)

"Og"

Men een ting er, hvad der udtales i offentligheden, noget andet er, hvad der rent faktisk praktiseres. Samme Morten Warmind har i hvert fald gang på gang genansat mig til at varetage undervisningen i det fag, der hedder Ny Testamente på grundsproget – eller rettere: i det fag, som hedder Ny Testamente på grundsproget - men det skal jeg vende tilbage til. Her skal det handle om den faktiske praksis, som finder sted, udenom mediepolemikken:

På trods af disse herres udtalelser om uforenelighed fra hhv teologiens og religionsvidenskabens side i København, blev der i 2003 etableret en fælles forskerskole for de to fag. Dette må vel tages som udtryk for, at der er andre holdninger til stede end de her citerede, og at man på institutionelt niveau anerkender et metodefællesskab mellem de to fag.

Min egen erfaring med at undervise på hhv teologi og religionsvidenskab er, at der ikke er nogen principielle forskelle i tilgangen til stoffet de to steder. De religionsstuderende har uden problemer kunnet anvende eksegetisk litteratur, ligesom de teologistuderende generelt ikke oplever det som noget fremmedelement at se religionsvidenskabelige metoder anvendt i deres fag. Og begge dele skyldes ikke mindst, at de religionsvidenskabelige metoder er blevet mere eller mindre selvfølgelige i vores fag, eksegesen.

Jeg går derfor også ud fra, at det i dette forum ikke er nødvendigt at opløse de klassisk postulerede modsætninger mellem teologi og religionsvidenskab - som et hhv indefra og udefra-perspektiv, en engageret vs neutral indfaldsvinkel, et religionshermeneutisk vs et religionskritisk potentiale, en normativ vs en deskriptiv videnskab.

At der ikke er nogen reel modsætning mellem fagene demonstreres vel i eminent grad af situationen i Århus. I den tidligere nævnte artikel fra Information udtaler professor i religionsvidenskab Hans Jørgen Lundager Jensen, at bofællesskabet mellem de to fag

... afdramatiserer forholdet fagene imellem og giver os en forståelse af, at teologisk videnskabelig dagligdag er almindelig videnskabelig dagligdag. Det er også derfor, vi flyder frem og tilbage over grænserne, og teologer underviser religionsstuderende og omvendt. ("Hører religionsfaget hjemme på teologi?", Information 25/7 2007)

Det fremgår af artiklen, at de århusianske studerende principielt set er af nogenlunde samme opfattelse. Men på trods af fælles lærere og fag og fælles faciliteter som bibliotek og bar, spiser og drikker de ikke desto mindre adskilt, idet de iflg. artiklen sidder ved hver deres borde i studenterbaren. (Og her må man jo som ekseget spørge, hvad Paulus mon ville sige til det...)

Sprogspørgsmålet

Hvad jeg imidlertid vil drage frem her, er at jeg på religionsvidenskab – i modsætning til på teologi - flere gange har mødt spørgsmålet om, hvorfor det for religionsstuderende skal være nødvendigt at læse NT på græsk. Dette spørgsmål er en afspejling af en intern diskussion på religi-

onsvidenskab, som jeg lige vil bruge lidt tid på.

Tidligere var der tre overbygningsuddannelser på religionsvidenskab: en i religionshistorie, en i religionssociologi og en i kristendomshistorie. Nu er der kun to: en i religionshistorie og en i religionssociologi, idet kristendomshistorie er lagt ind under religionshistorie. Dette er, formoder jeg, en funktion af religionsvidenskabens faglighed.

Når kristendom nivelleres med andre religioner, så kan det være svært at fastholde, at man lige præcis skal lære græsk som originalsprog. Som religionssociologen Brian Arly Jacobsen har sagt i en artikel:

Det er og bliver en teologisk betragtning, at NT på græsk skulle være vigtigere end fx latinske, koptiske, spanske, italienske, irske eller russiske udgaver af NT eller andre kristne kilder.

Ved at fjerne dette krav

... kunne man samtidig fjerne fokus fra den teologiske tradition i studieordningen, og gøre studiet af kristendom, som en måde at praktisere religion på, mere nutidigt og globalt. ("Fra viden til kompetencer", 2003).

Jacobsen kan henvise til, at det på filosofi ikke længere er nødvendigt at kunne græsk for at skrive speciale om Platon, og at der heller ikke på litteraturvidenskab er noget krav om at læse kilder på originalsproget. Ja, selv blandt filologer kan der findes eksempler på, at danske oversættelser anvendes som primærkilde. Jacobsens konklusion er så:

Derfor... er det nødvendigt, at de humanistiske uddannelser udvikles i en mere arbejdsmarkeds- og erhvervsorienteret retning, især med større fokusering på metoder, empiribehandling og opgaveskrivning.

Nu er Jacobsen blot een stemme blandt mange ansatte på religionsvidenskab i København, men jeg har citeret dette synspunkt for at demonstrere, at det ud fra en religionsvidenskabelig betragtning ikke er nogen selvfølge, at man læser Bibelen på originalsproget – ja her er det oven i købet kun NT, der er tale om.

Det kan meget vel – især i lyset af de overraskende informationer, han bringer om andre fags standarder – kaldes en teologisk betragtning i den religionsvidenskabelige sammenhæng.

Udviklingen har ført til, at faget Ny Testamente på grundproget er afløst af faget Valgfrit originalsprogseminar. Indtil videre betyder det i praksis det samme, men i princippet kan man iflg studieordningen som originalsprog vælge "arabisk, indisk, klassisk græsk, latin eller andet". Rimeligt nok ud fra et religionsvidenskabeligt perspektiv.

Hvad jeg her har forsøgt at demonstrere er, at det – på trods af et udbredt metodefællesskab – kan være svært at fastholde den bibelske eksegese – som vi kender faget – i en decideret religionsvidenskabelig kontekst.

Eksegese, religionsvidenskab og litteraturvidenskab

Forstår vi overskriften "Religionsvidenskab og/eller teologi" mere snævert – og måske mere vedkommende i dette forum – som et spørgsmål om det teologiske fag *eksegese*, så kan man spørge – er eksegese religionsvidenskab og/eller teologi?

Mit svar er, at eksegese ikke er religionsvidenskab. Det er det ikke af den simple grund, at eksegese som fag er defineret ved kanon. Til gengæld kommer vi netop qua fagets genstand til at ligge i et krydsfelt mellem religionsvidenskab og litteraturvidenskab.

Dette krydsfelt er langt mere åbenlyst i eksegesen end i religionshistorien, som vi jo ellers har mange berøringspunkter med. Rent praktisk viser det sig ved, at de moderne litteraturkritiske metoder, som er i højsædet i eksegesen pt, mig bekendt stort set ikke anvendes på religionsvi-

denskab i København.

Måske skyldes det, at man på religionsvidenskab er mere tilbøjelig til at vægte den ”hårde” samfundsvidenskabelige side af faget – frem for den mere ”bløde” humanistiske og hermeneutiske side?

Men man kan også spørge, om det måske skyldes, at de litteraturkritiske metoder i højere grad falder ind under den ”religionsproducerende” kategori, som Mikael Rothstein taler om. Altså det aspekt ved faget, som handler om at holde teksterne i live. Dette er i hvert fald en dimension, vi specifikt har til fælles med de litteraturvidenskabelige fag.

For hvem og hvad? Kirkens tjenestepige?

Hvem kan nu have interesse i det, vi har at tilbyde som fag – givet som det nu er ved at være defineret af vores objekt, som ligger i førnævnte krydsfelt. Man kan også spørge mere klassisk - hvis tjenestepige er vi?

I modsætning til andre fag vælger vi som bekendt ikke selv vores tekster – ligeså lidt som præsten i øvrigt vælger sine. Den ramme er sat af kirken.

Selvom det teologiske fakultet ikke er nogen professionshøjskole, så er det jo tåbeligt at ignorere, at langt de fleste af vores kandidater bliver præster i Folkekirken. Altså er svaret på spørgsmålet ”for hvem” i udpræget grad, empirisk set: kommende præster i Folkekirken. Er det nu en ulykke, at kirken således har defineret vores genstand? Hvilket billede skal vi bruge om dette forhold - er det en kattepine eller en kørelejlighed?

Om man kan lide det eller ej, så drives der dybest set eksegese ved Det teologiske Fakultet, fordi der skal prædikes på søndag. Hvis ikke der skulle det, ville vi nok ikke have noget teologisk fakultet, men alene et religionsvidenskabeligt institut.

Det er dette forhold, der gang på gang får kritikerne op af stolen. For hver gang, teologer forsvarer deres videnskabelighed, kan kritikerne henvise til det forhold, at langt de fleste uddannede teologer bliver præster i Folkekirken. At vi mao er kirkens tjenestepige.

Efter min mening nytter det som sagt ikke noget at ignorere denne kendsgerning. Det nytter heller ikke at sige, at der også drives religionsvidenskab, fordi der skal undervises i religion i gymnasiet på mandag.

Men man kan sige, at det faktum, at der skal prædikes på søndag, ikke betyder, at kirken bestemmer, hvad der skal forskes i ved det teologiske fakultet – ligeså lidt som gymnasiet i øvrigt bestemmer, hvad der skal forskes i på religion. Hvad undervisningen angår, skeler man dog i begge tilfælde til aftagerne.

I Folkekirken er der som bekendt (endnu) ikke nogen central instans, der kan diktere noget. Men eftersom enhver, der er ”krøbet ud af dåben”, kan udtale sig i den danske folkekirke, så vil jeg tillade mig at sige, hvad jeg mener, Folkekirken har brug for, hvad eksegese angår: Der er brug for præster, der har et indgående kendskab til de kanoniske tekster, deres tilblivelsesomstændigheder og indhold, deres forestillinger om Gud og om mennesker, deres anvendelse og fortolkningshistorie. Kirken har brug for professionelle, kritiske læsere, som kender til både teksternes og deres egne forudsætninger. Hvordan de omsætter denne viden i deres prædikenvirk-somhed må vi overlade til dem og de kirkelige efteruddannelser.

Hvis den protestantiske kristendom har et akademisk adelsmærke, så må det være, at den ikke lider af videnskabsforskrækkelse, men stadigt udfordrer sig selv, i håbet om at blive klogere på sig selv og sine forudsætninger.

Og i den forstand opfylder eksegesen faktisk kun sin funktion som kirkens tjenestepige ved at stille alle de kritiske spørgsmål, den kan komme i tanke om, til teksterne. Det er i kirkens eller den protestantiske kristendoms interesse, at der er nogen, der bestræber sig på at vide så meget, som der kan vides om dem. Også selvom meget af dette slet ikke er relevant for prædikenen på søndag.

For hvem-spørgsmålet kan i øvrigt godt tænkes at blive mere presserende inden for overskuelig fremtid. Videnskabsministeren var forleden fremme med tanker om privatfinansierede universiteter, og sammen med diskussionen om, hvorvidt båndene mellem staten og Folkekirken

skal løsnes, kan man godt forestille sig, at vi om føje år vil ende i en situation, hvor det teologiske fakultet ikke længere er en afdeling af KU, men er blevet til en professionshøjskole. Det vil formentlig sætte andre og snævrere rammer for vores fag.

Kulturens tjenestepige?

Men indtil videre kan vi vel godt påberåbe os også at have en forpligtelse i forhold til kulturen i mere bred forstand. Iflg. professor Gerd Theissen kan denne vej dog vise sig at være lumsk. I en artikel fra Religionsvidenskabeligt tidsskrift i 2004 siger han, at teologer og religionsvidenskabsfolk i dag har mindst én ting til fælles: De er i fare for at tabe deres genstand.

Hermed hentyder Theissen til, at teologer laver teologi uden Gud, og religionsforskere driver religionsvidenskab uden religion. Både religionsvidenskab og teologi forsøger sig i stedet som kulturvidenskaber.

For teologiens vedkommende er det iflg. Theissen et forsøg på at retfærdiggøre sit hjemsted ved universitetet. Og for begge fag er det et spørgsmål om, hvor forskningspengene ligger. ”Mange skatteydere er mere villig til at give penge til udforskning af kulturen end til kultivering af religionen”, som han siger, og det er sikkert ikke helt forkert.

Det er imidlertid en farlig vej at betræde, for kulturvidenskab kan bedrives mange andre steder end på hhv det teologiske fakultet og ved religionsvidenskab, og hvis Gud og religion ikke længere er objekter for forskningen, er der i det lange løb ikke brug for teologi og religionsvidenskab som særskilte discipliner.

Som Theissen ser det, er der snarere en solid basis for partnerskab mellem teologi og religionsvidenskab i den fælles genstand: religion. Også selvom der ikke hersker enighed om definitionen af, hvad religion er, heller ikke internt på de respektive institutter.

Ikke desto mindre fastholder også Theissen – ligesom den københavnske dekan - at teologien adskiller sig fra religionsvidenskab ved at være forpligtet på at stille spørgsmålet om religionens sandhed.

Jeg må indrømme, at jeg ikke helt forstår dette sandhedsspørgsmål i en eksegetisk kontekst. Men ikke desto mindre er problemstillingen aktuel indenfor vores fag. Skal vi se os selv som kulturens tjenestepige?

Hvorhen?

Jeg vil slutte med at sige min egen personlige mening om eksegesen - med fare for at blive udnævnt som reaktionens fortrop: Jeg synes, at vi skal fortsætte, som vi har gjort hidtil. Holde vores filologiske standard i hævd, have vores historisk-kritiske beredskab intakt og til stadighed have et vågent øje overfor, hvad der rører sig af spændende videnskabelige metoder rundt omkring, der måtte have relevans for vores fag. Vi skal ikke forsømme at formidle vores resultater, selvom denne bestræbelse ikke altid er nem.

Vi skal prøve at stille kulturelt aktuelle spørgsmål i eksegesen, velvidende at de kan vise sig at være passé, når vi først har fået dem behandlet. Der er mange muligheder for at række ud i kulturen.

Grundlæggende opfatter jeg det dog som en fremmed kommerciel tankegang, at vi partout skal ekspandere vores indsigter på nye markeder. Vi kunne lige så vel benytte os af køreligheden og fx gøre noget ud af at lave materialer til den voksenundervisning, som i stigende grad foregår i forbindelse med præsternes kirkelige arbejde. Det er vel først og fremmest her, vi kan formidle vores viden til en skare, der på forhånd er interesseret i den.

Selvsagt skal vi heller ikke forsømme at lave materiale til vores egen undervisning såvel som til seminarier og gymnasier. Og meget gerne sammen med religionsvidenskabsfolkene.